

Redakcija:
Vilius, Ligita, Neda

Laikraštis atgimsta
nuo 1928, 1930,
1933, 1989,
2017 m.

STRAIPSNIŲ AUTORIŲ IR OponentŲ NUOMONĖS IDEALIAI SUTAMPA SU REDAKCIJOS NUOMONE

PIETINIA MOMENC

Nr.

05

2021 rugpjūtis

BULVARINIS „ŠIAULIŲ NAKTŲ“ LAIKRASTIS

Kokia ateitis laukia miesto?

Kaip besisuksi, nuo likimo nepaspruksi. Kiekvieną minutę vis labiau artėjame prie kapo duobės, kurios išvengti niekam nepavyko. Nepavyks ir Šiauliams. Kadangi tiesioginių užuominų apie miesto žūtį nėra, o pirštais iš oro burti nepadoru, pabandykime remtis išbandytu autoritetu – Nostradamus. Juk Šiauliai – kuklus sūnelis tarp Europos vaikų, mažas Žemės anūkėlis. Taigi kas laukia ateityje motinos Europos ir senelės Žemės?

KOLAPSAI IR APOKALIPSĖS

Apie tragiškas pabaigas ar *apokalipses* reikia pradėti nuo *kolapsų*. Tai – būsena, kurios nelinkime saviškiams, užtat su nuoširdžiu džiaugsmu palinkime kaimynams. Tam tikslui mums niekada nemaišė ir nemaišo atstumai, teritorijos ar kulinarijos. To gero mums, šiauliečiams,

kas tik galėjo, kiekvieną šimtmetį net po kelis *kolapsus* linkėjo. Taigi, rašant apie *kolapsus*, kuriuos patyrė mūsų miestas, būtina juos įvardinti *apokalipsėmis*, tuo labiau, kad kiekvieną tų *apokalipsių* mes įprasminavome miesto auroje. Dažniausiai – koku nors įžymiu kūriniu mieste, kai kada – atsiminimais: folkloru, žodžiu ar raštu.

Nuo ko pradėti? To iki šiol nežino net Šiaulių universiteto mokslininkai-istori-

kai, kadangi apie tai jų niekas nemokė. Tuo labiau, kad pati *apokalipsė* sąvoka artimesnė ezoterikai, o *kolapso* – medicinai.

Viena iš šiaulietiško *kolapsų* priežasčių – tai kryžkelė, kurioje išdygo mūsų miestas. Nesvarbu, ar nuo Rygos link Karaliaučiaus jie judėjo, ar nuo Klaipėdos

link Vilniaus, bet tais keliais gana dažnai važiuodavo kitataučiai-išvaduotojai, kurie patrankomis visada veždavo naują laisvę, o su liežuviais – naują visuomeninį požiūrį. Šiaulių niekaip neišeidavo aplenkti. Štai kodėl mūsų miestas Lietuvoje gali būti *apokalipsių* rekordininku. Jų skaičius didžiulis, tačiau

spėtinas, kadangi kuo giliau į miškus, tuo keliai buvo siauresni, tuo žinių apie juos išliko mažiau.

Vilius Puronas, dizaineris,
kraštotyrininkas

Kokia ateitis laukia miesto?

Atkelta iš 1 p.

ŠVEDMETIS

Sunkus ir žiaurus buvo tas švedmetis ir visas XVII a. vidurio laikotarpis Šiauliams ir jų apylinkėms. Aura ir oras buvo labai sunkūs, atnešė daug bėdų, net marų. Aprašinėti to laikmečio nesinori, nors ir tuo metu buvome gyvi, priešionomės užgriuvusiai nelaimei.

Į pagalbą pasitelkime to laikotarpio tyrinėtojus, kurie parodys netgi kelis švediškų dėsningumus, kuriuos galima sutikti Šiauliuose. Tai pasakojimai ir legendos, pagimdytos švedmečių, Švedėjos upeliuko, Švedės tvenkinio, Šiaulių “švedų” ir užmirštos Kleinerio gatvės “Švedijos”. Šias skirtingas temas jungia ta pati žodžio šaknis “šved-“, skirta senovės žuvėdams vadinti.

Švedėja švedai į Šiaulius atėjo. Vienas iš Šiaulių padavimų pasakoja, kad tokį pavadinimą - “Švedėja”, upelis su kaimu gavo todėl, kad anais, švedmečių laikais “žuvėdų karalius Karolis XII, vesdamas savo kariuomenę nuo Ringos (Rygos), ir, norėdamas Šiaulius aplenksti, pasuko nuo vieškelio po kaire. Girdi, ir upelio, ir Švedėjos kaimo pavadinimai mena tą žuvėdų karaliaus žygį. *Švedėja* (“*Šved-ėja*”) vadinasi, todėl, kad ja “švedai į Šiauliusėjo”.

1655 Šiauliuose buvo švedų kariuomenės štabas, Šiaulių ekonomijoje – taip pat nemažai jų kariuomenės. Kiek besistengė Jonušas Radvila juos iš čia iškelti, jam nesisekė – išvarius vieną dalinį, į jo vietą tuojau atgriūdavo kitas. Šiaulių ekonomijos vaitystės buvo paskirtos aukštiems Šiauliuose buvusio štabo karininkams. Išliko pažymėjimas, kad švedų Budbergo daliniai 1656 metų pradžioje irgi buvo dislokuoti Šiaulių ekonomijoje.

Nepasakokime sau ir lenkams apie LDK Chodkevičiaus pergalę ties Salaspiliu ar vėliau, kadangi apie vėlesnius švedmečius užsiliko įdomių atsiminimų ir Šiauliuose. Su jais verta susipažinti, kad anuometinius *kolapsus* prisimintume, pvz., atsiminimus apie du išdaviku iš Jurgaičių kaimo, stovėjusio būsimo Kryžių kalno kaimynystėje. Tuomet, kiek žinoma, kalnas jau buvo, o kryžių statymo tradicija dar nebuvo gimusi.

Mokė pilietinės išminties. Pasakojama, kad švedų būrys ruošėsi užpulti Šiaulius. Kadangi nuo šiaurės pusės miestą buvo galima pasiekti tik senuoju ir vieninteliu pašto keliu,ėjusiu pro Guberniją, šiauliečiai įsitvirtino šalia buvusio Vinkšnos ežero. Barikadų ir arमतų padedami švedus atmušė. Matydami, kad atviru puolimu Šiaulių nepaims, švedai surado du išdavikus, kurie sutiko aplinkiniu keliu nuvesti būrį. Išdavikai dviese užsėdo ant vieno arklio ir, ledu sukaustyto upeliuko vaga, nujojo pirmieji, paskui save veddami švedų būrį. Nuo Vilniaus pusės Šiaulių gynėjai priešų nelaukė, ten nebuvo įsitvirtinimų. Grobikai įsiveržė į miestą, puolė plėšti, deginti, žudyti... Prie raito švedų vado pataikūniškai šypsodamiesi priėjo abu išdavikai, mostelėjo į degantį miestą ir paprašė sąžiningai uždirbto atlyginimo. “*Prieikite abu arčiau, – liepė de-la-Gardis, – ir nusiimki-*

te kepure!”. Iš visos jėgos bizūnu kirtो per plikas nulenktas kolaborantų galvas, – vienam, antram! “*Va, jums atlyginimas, kirmėlės! Pasižiūrėkite, išgamos, ką mano kareiviai daro jūsų tėvynainiams. Saviškiai jums dar daugiau pridės!..*”, – ir abu judošius paspyrė koja. Ne pinigais, ne medaliais, ne gairėlėmis ar garbės raštais užkariautojas apdovanojo kolaborantus. Vertingesne dovana – kruopele pilietinės ir tautinės išminties.

Apie 1994 metus Šiauliuose įsikūrė bankas „Snoras“. Vėliau į jį supurtė *kolapsai* ir *apokalipsė*. Po kurio laiko, dabar, t.y. kaimynystėje, kitoje Tilžės gatvės pusėje, jo garbę bei liekanas ėmė virškinti „Swedbank“ bankas, į Lietuvą, jei neklystu, atkeliavęs iš Švedijos. Kadangi AtA „Snoro“ bankas buvo užgimęs Šiauliuose, o numarintas Vilniuje, belieka švedų banko kortelėse, kuriomis naudojames „Maximose“, kitur ir visur, matyti vienos iš pirmųjų *apokalipsių* atminimą. Ir, žinoma, pastebėti spalvoto granito iliuzorinį pano, puošusį „Snorą“, gražiai matomą Trakų gatvės aklasienėje.

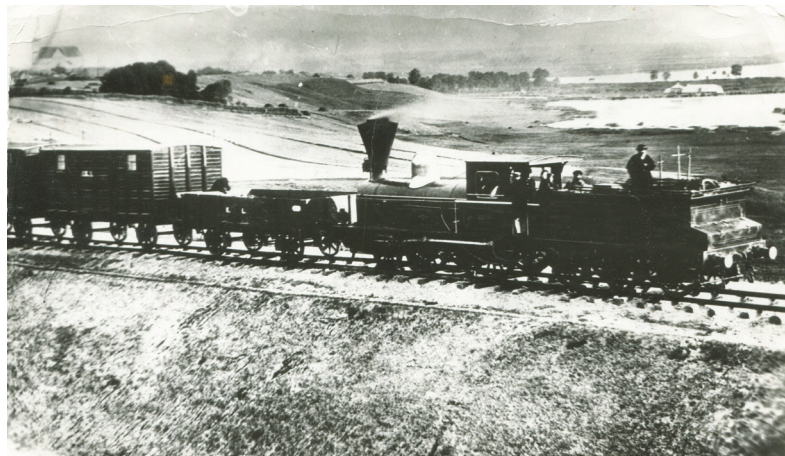
MARAS IR RAGANOS

Dabartinė žmonija per tris šimtus metų užmiršo kas yra maras, nors istorinė statistika aiškino, kad anuometinė gyventojų dauguma masiškai mirdavo, o mažuma užkasinėdavo jų lavonus ir, žinoma, toliau veisdavosi, kad mūsų planeta neliktų tuščia.

Daug marų siautė mūsųose ir anksčiau, nes Mauricijaus Griškevičiaus rankraštis mini, kad 1661 metais, po baisaus maro, nusiaubusio visą Šiaulių kraštą, daugelis kaimų pakeitė net savo pavadinimus. Atrodo, kad bene paskutinis maras nusiaubė Lietuvą apie 1711 metus. Visiškai išmirė Radviliškis, kiti miestukai, amžinybėn iškeliavo bene trečdalis Lietuvos gyventojų...

Šiauliuose tik nedidelis procentas gyventojų pasiliko. Jie, kaip jiems ir priklausо, užkratu gresiančius lavonus palaidojo. Juos užkasė už Prūdėlio, kurio tuomet dar nebuvo, šalia buvusio Padirsės upeliuko, kažkur ten, šalia dabartinės Dubijos gatvės, nutiestos greta geležinkelio. Tą maro kapinačių vietą pašventino bei paženklino keliais kryžiais, kurių liekanas matome šioje nuotraukoje iš 1872 metų, kai buvo iškilmingai nutiestas geležinkelis, kai pirmasis garvežys iškilmingai nupuškavo juo.

Šiandien, dangstydami veidus ir nosis kaukėmis, kurios mus gelbėja nuo *koronaviruso*, žmonija ir mes vėl atsidūrėme istorinėje maro atmainos tradicijoje. Kas ją sugalvojo, netgi biologiniu ginklu pavadino, mes kol kas nežinome, o jeigu žinome, tai tylime, nes įstatymas draudžia klysti ir pirštais nusikaltėlius identifikuoti. Gi anais, istoriniais maro metais, nusikaltėliai buvo randami lengviau, nes visas istorijas apie ligų ištakas, dar nuo Hamurabio laikų, mūsų šviesuomenė mokėjo nustatyti pati, be laikraštinių pagalbų.

Jos – šėtono patikėtinės, kurias vadinome raganomis. Jas demaskuodavome plukdydami vandenyse, o šventinių susibūrimų metu likviduodavome laužų liepsnomis, spoksant vaikučiams ir jų tėveliams. Žmonijos civilizacija bene tris tūkstančius metų naudojosi šiuo savigynos nuo maro būdu, kol nebuvo sugalvoti antveidžiai, dengiantys tiek raganų, tiek plepių fizionomijas.

Nukelta į 3 p.

Kokia ateitis laukia miesto?

Atkelta iš 2 p.

Grįžkime į aštuoniolikto amžiaus pradžią, į Šiaulių istoriją. Maras praėjo, visi matėme apverktinas jo pasekmes. Natūralu, kad ir tuomet oras tebevibravo loginiais klausimais: kas jo kaltininkai?

Verkiant reikėjo ką nors daryti: „*Sudeginkime raganą!*“ Nežinau, kuriam iš mūsų atėjo į galvą ši gera ir naudinga mintis, nors visos kultūringos Europos tautos tą seniai praktikavo. Kai kurie Šiaulių ekonomijos miesteliai irgi buvo surengę kelis šiuos įdomius renginius. Pamaldi kaimų šviesuomenė jas degindavo pati, be biurokratinio vilkinimo.

Šiauliuose sudeginome paskutinę raganą 1716 metais, apie tai yra paminėta Pašiaušės Jėzuitų kolegijos dieno-raštyje. Jos negalėjome nesudeginti, nes verkiant reikėjo ką nors daryti ... Sunkūs tai buvo laikai. „*Nuo maro, bado ir karo saugok mus, Viešpatie!*“ – tais laikais gimė ši malda, pasiekusi mus. Pabandykite prisiminti aną epochą.

Kur? Žinoma – turgaus aikštėje. Turgus visais laikais buvo miesto privilegija, pasididžiavimas, miestiečių maitintojas, visuotinė sambūrių vieta. XVIII amžiaus pradžioje ši aikštė buvo beveik toje pačioje vietoje priešais bažnyčią, šalia mūrinio miesto teismo pastato, kuris vadinosi „Sudkovskij dvorec“ (dabartinės savivaldybės pastato kairioji pusė), buvusios bažnyčios jurisdikcijos centre. Tuomet aikštė buvo žymiai mažesnė, keturkampė, po kiekvieno gaisro gana netvarkingai apstatoma mediniais, gontais dengtais namais. Tie namai neišliko iki mūsų laikų, apie juos nerašysiu. Laužą sukūrė priešais savivaldybę, toje vietoje, kur dabar stovi pamatai obeliskui. Aprašysiu, kaip tą raganą sudeginome.

Jau iš vakaro buvome sukrėvę laužą, kad kuo daugiau šiauliečių galėtų gėrėtis pamokomu reginiu, nes mūsų budrumo dėka velnio bendrininkė buvo areštuota ir demaskuota, kadangi plukdoma Talšoje (tuomet Prūdėlio dar nebuvo) ji nepriprogo. Visi juk prisiminėme siaubusias miestą nelaimes, kurių autorė – ji. Nors iš pradžių toji ragana visai išsisukinėjo, tačiau gerokai paspirginus padus, dalį nusikaltimų ji pati prisipažino. Dalis buvo įrodyta, remiantis liudytojų parody-

mais. Žiūrėjome į prie stulpo pririštą bobą ir jautėme savo reikšmingumą, sugriovę velnio planus. Kai kurios davatkėlės tyliai šliurpčiojo...

Kai bažnyčios bokšte ėmė tilindžiuoti signaturka, keturi vyrai pakūrė laužą ir gargiančiais balsais užtraukė giesmę. Kad ragana savo spiegiu netrukdytų šventės, jos gerklę buvome užkišę skuduru. Kai liepsna išsiplėtė, galingai sugaudė didysis varpas... Tie žiūrovai, kurie matė Žagarės (1692 m.) ir Pašiaušės (1695 m.) raganą sudeginimus, sakė, kad mūsų buvo žymiai geresnis, įspūdingesnis, geriau suorganizuotas. Mums, šiauliečiams, buvo malonu tai girdėti.

Svarbu paminėti, kad renginys Šiauliuose buvo žymiai gražesnis, skambesnis, šventiškesnis už kaimynus, o svarbiausia – veiksmingas. Nuo to laiko nebebūta marų, nereikėta nešioti antveidžių bei kitokių kaukių ir priverstinai skiepytis, siekiant investuoti šėtono pinigų.

Dabartiniuose Šiauliuose tarsi nebesimato raganą, nors seneniai, pamenu, miesto savivaldybėje dirbo kelios jų. Informacija apie jas surinkta, paruošta ir, laikui atėjus, bus pateikta Lietuvos Mokslo Akademijos dėmesui.

PIRMASIS KROKUSMETIS

Kas negirdėjo apie narsią mergaitę Emiliją Pliaterytę, savo veideliu papuošusią tą kruviną laikmetį. Tas jos veidukas blykstelėjo ir Rėkyvoje, ir Kuršėnuose, ir nukeliavo link Suvalkijos, bet mums tai – tarsi nesvarbu. Mūsų Šiauliams toji epocha atnešė dar vieną *apokalipsinę* versiją, kuri, išžudžiusi aibes dalgiais ginkluotų bernuželių, valdomų kelių napoleonų, įkūrė Šiauliuose dabartinės Šiaulių senąsias kapines.

Grįžkime į 1831 metų sukilimo au-dras. Trys nesutariantys sukilimo vadai: A. Gelgudas, J. Šimanovskis ir H. Dembinskis, ne tiek karinės būtinybės spriami, kiek stengdamiesi pakelti šlyjančią sukilėlių dvasią, bandė užimti Šiaulius. Mieste įsikūrusiam rusų kariniam daliniui teko kautis su nepalyginamai didesnėmis sukilėlių jėgomis. Pagal taktikos vadovėlį – gynybai pralaužti reikalinga triguba puolančiųjų persvara. Jei tikėtume įvairiuose šaltiniuose sutampančiais skaičiais, mūsiškių tuomet buvo net 6 kartus daugiau kaip rusų. Jų – apie 2500 kareivių ir 5 patrankos, mūsiškių – 15000 karių ir 29 patrankos. Nuo 4 valandos ryto vyko puolimas, miestas ėjo iš rankų į rankas... Persvara buvo užtikrinusi dvigubą pergalę, o patyrėme kruviną, triuškinantį pralaimėjimą.

Įdomu, kad tokio skaičiaus žuvusių vyrų palaidojimo vietos niekur neužfiksuota, nors tai – neeilinis infrastruktūros ar „kvepiančios aplinkosaugos“ reiškinys, tačiau senoji Šiaulių miesto istorija žino, kad apie 1832 metus, dėl „praėjusios choleros epidemijos“, senose kalvelėse buvo atidarytos naujos kapinaitės. Atrodo, kad anuometinės bažnyčios (dabartinės katedros) šventoriuje buvusiose kapinaitėse laidoti tokį skaičių katalikų nebuvo tikslinga ne tik dėl etinių, estetinių, biologinių, bet, svarbiausia, dėl ideologinių priežasčių. Neatsitiktinai Lenkijoje ir Lietuvoje vykusį sukilimą to laikmečio rusų dokumentai visuotinai vadino „choleros epidemija“. Taigi, mūsų senosios kapinaitės, kaip begalvosi, yra šios apokalipsės paminklas.

Naudinga pralaimėjimui ne tik pažvelgti į akis, bet ir prisiminti senovinį kalambūrą: „kas grėsmingiau – liūtų kariuomenė, vedama avino, ar avinų kariuomenė, vedama liūto?“. Šią išmintį dažnai užmiršta ir tuometiniai ir dabartiniai įvairiaplaukiai vadukai, baisiai norintys įsirašyti istorijon, besiplėšantys dėl teisės įsakinėti ir valdyti. Niekas negali būti palankesnio priešiui už tokią tarpusavio „konkurenciją“, už nesutarimus vadovybėje. Juk anuometinis mūsų priešas, rusų pulkininkas N. Kriukovas buvo apdovano-tas šauniu sąjungininku – mūsų vadų tuščiagarbiškumu.

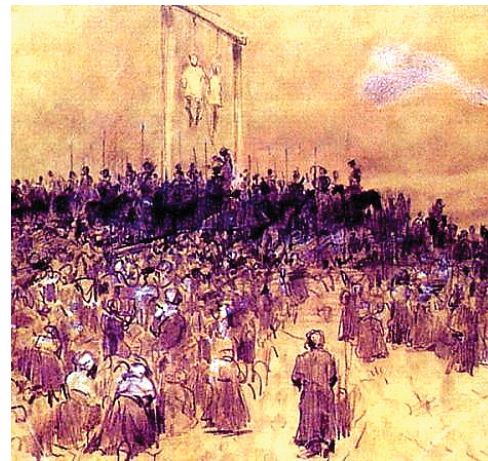
Dabartiniai istorikai nesunkiai pralaimėjimo priežastis priskiria sukilimo vadų nesusiklausymui, nesutarimams, norams kiekvienam būti napoleonu. Jei vieni istorikai galvoja kitaip, tepasiklausia kitų. Kol jie tarpusavy diskutuos, mes ženkime į sekantį miesto *kolapsą*.

ANTRASIS KROKUSMETIS

1863 metai. Apie tą laikmetį galima nemažai rašyti ir skaityti, jis pakankamai tvarkingai ir tinkamai užfiksuotas miesto turistiniuose akcentuose, kurių niekas nelanko.

Apie dabartinį Sukilėlių kalnelio monumentą taip pat yra daug rašyta, taisyta ir užmiršta. Ta proga verta prisiminti ir Stanislovą Vitkevičių, kilusį iš Pašiaušės dvaro, garbų lietuviuką, įsirašiusį į XIX a. Lenkijos architektūros istoriją, kaip originalaus architektūrinio stiliaus autorių. Paminėtina, kad jis buvo ir nuostabus tapytojas, kurio iliustracijos puošė ne tik XX amžiaus istorinius leidinius, bet ir solidžius interjerus. Nuotraukoje – jo jaunystės vizija, matyta Šiauliuose, dabartiniame Sukilėlių kalnelyje, kurią jis užfiksavo eskize – viešas bausmės vykdymas sukilėliams, kad kiti nebenorėtų sukil-ti. Mūsų temai – tai klasikinė anuometinės apokalipsės vizija, nes fotografų tuomet dar nebuvo.

Verta prisiminti, kad pravoslavų šv. Petro ir Pauliaus cerkvė, nuo 1867 iki 1937 m. stovėjusi skverelyje prieš savivaldybę, taip pat buvo pastatyta ne veltui. Verta priminti ir sukilimo malšinimo narsuosius rusus, užmuštus ties Papile, užkastus Šiaulių pravoslavų kapinaitėse. Paminklą pastatė carinės Rusijos karo vadovybė. Laidoti buvo pasirinkta gana dėkinga ir išvaizdi vieta stačiatikių kapinaičių gale su atsiveriančiu gražiu vaizdu į Talšą, apylinkes, rytus. Įdomi jo priešistorė, jo statybos istorija, bet dar įdomesnė ir paslaptingesnė jo šiuolaikinė didaktika. Jei netingite, apsilankykime ten ir Papilėje...

Kokia ateitis laukia miesto?

Atkelta iš 3 p.

“...Ypatingai sunki netektis ištiko rusus liepos 10 dieną ties Papile, kai susidūrime su lenkų būriu išdavikas, generalinio štabo karininkas Jablonovskis nušovė 3 karininkus iš 17-ojo Jo Didenybės leibgvardijos bataliono. Rusų būrys apgaulės būdu buvo nuvestas per klampią, pelkėtą vietovę, kurioje maištininkai buvo paruošę medžių užtvaras. Visi žuvusieji buvo atvežti į Šiaulius ir paguldyti šaltuose gimnazijos rūsiuose, o daugybė sužeistųjų – gimnazijoje. Ši katastrofa įvyko dėl per didelio vadovybės patiklumo ir palydovo išdavystės, kuris laisvanoriškai pasiūlė parodyti maištinkų būrį. Žuvusiųjų karininkų ir kareivių laidotuvių buvo labai iškilmingos. Dalyvavo 3 generolai ir 40 štabo ir vyresniųjų karininkų“, - taip aprašo mus dominančius įvykius K.P. Gukovskis ir I. Ptaškinas 1903 metais Kaune išleistoje knygelėje “Ujezdnyj gorod Šavli”, 12 -14 psl. Šiame “brolių kape”, kaip pažymėta knygelėje, palaidotas 21 rusų kariškis, kritęs ties Papile...

Žygdarbis tas pats, tik okupantai pasikeitė vaidmenimis. Garsusis rusų Susaninas – išgalvota as-menybė, ką tvirtina dauguma šiuolaikinių Rusijos istorikų, gi Papilės “lietuviškas Susaninas” – reali asmenybė.

Paspėliokime: gal lietuvis taip pasielgė įkvėptas rusų patriotinės legendos, kuria juos ir mus auklėjo okupantai ir kurią, pasitaikius progai, jis ėmė ir įgyvendino natūroje? O gal tai savarankiškas žygdarbis žmogaus, nieko nežin jusio apie legendinį “pirmtaką”? O gal tai –sukilėlių akcija, suplanuota ir įvykdyta? Kas dabar pasakys? Viena aišku – mūsų “Susaninas” privertė rusų okupan-tus patiems pasistatyti paminklą Šiauliuose, taip įamžinti sėkmingą sukilėlių mūši ir legendinį žygdarbį ir pasiaukojimą.

Papilės centre, priešais šventorių, stovi neišvaizdus vietos kalvio darbo kryžius nuo anų laikų. Vietos folkloras mena, kad toje vietoje rusų kariuomenė viešai sušaudė tokį Juozą Zibertą, sukilėlį, praėjus kelioms dienoms po pralaimėto mūšio. Sutapimas? Ko tylite, istorikai? A-u-u-u!

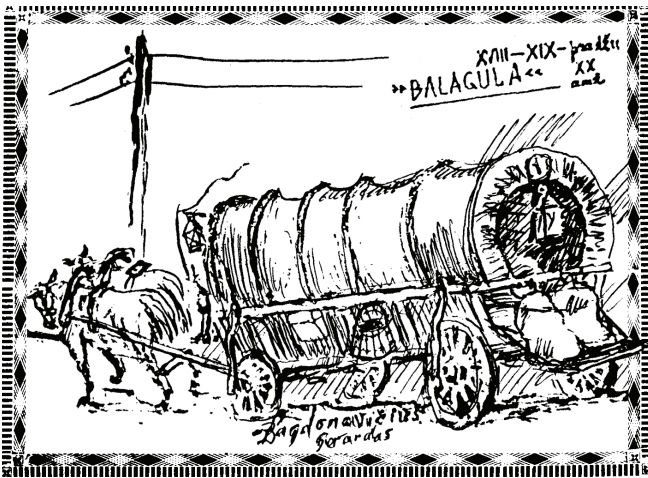
DIDYSIS MIESTO GAISRAS

Įdomu, kad Šiaulių miesto urbanistika neakcentuoja 1872 metų totalinio gaisro, kuris miesto centrą trumpam pavertė nuodėgulių krūvomis. Šie metai mena ne tik pirmojo garvežiuko viešnagę mieste, ne tik gaisrininkų-profesionalų profesijos pradžią Frenkelyne, bet ir savotišką miesto centro pertvarką, apie kurią protingos knygos nutyli.

Nieko nuostabaus, kad didesnė tuometinių pastatų dalis anuomet buvo suręsta iš medienos, siekusios švedmečius ar dar ankstesnius laikus. Juose gyveno visokio plauko žmogėnai, o pagrindinė, dabartinė Vilniaus gatvė, tuomet besivadynusi Fabrikų („Fabričnaja“) gatve, buvo pasidariusi aiškiai per siaura. Tyzenhauzo laikais, kai šios gatvės pakraščiais buvo suręsti bene 52 namukai, turėję funkcinę paskirtį, aiškiai tapo trukdžiu mieste.

Senoji, istorinė miesto gatvė, tapusi tranzitinio vieškelio iš Klaipėdos į Vilnių dalis, pajuto naujos epochos žvilgsnį. Aiškiai tą rodė ir naujoji Tilžės gatvė – Rygos-Karaliaučiaus plento dalis, nutiesta apie 1858 metus, kur daugybė arklių traukiamų „furų“ ir „balagulų“, nesunkiai tilpdavo joje. Dabartinės Vytauto gatvės užuomazga, nutiesta lygiagrečiai dabartinei Vilniaus gatvei, taip pat neišsprendė tranzitinio privalumo Šiauliams, nes ji – ne miesto centras...

Tą išsprendė gaisro kolapsas, nežinia kodėl nušlavęs anuometinį Šiaulių centrą. Po jo sublizgėjimo miesto gyvenimas pradėjo statyti mūrinius namus keliais žingsniais atokiau nuo važiuojamosios dalies. Centrinė gatvė praplatėjo bene 8 metrais. Kai eisite senąją bulvarą dalimi nuo Pelikanų fontaniuko link Didždvario gimnazijos, šaligatvio piešiniuose pamatysite Fabrikų gatvės pamatų paženklinius raudonomis linijomis. Jie – anos apokalipsės atminimo paminklai. Anuomet suvargusių valdiškų namų ir abejotinos vertės smuklių vietoje buvo pristatyta mūrinių pastatų, kurių savininkų pavardžių istorikai labai neakcentuoja. Na, nebent Nureko ar pan.

Iki pirmojo pasaulinio karo darytose nuotraukose dar galima pastebėti vieną-kitą senovinio pastatuko liekanėlę, išlindusią į pėsčiųjų šaligatvį. Verta prisiminti ir baisius XIX a. pabaigos gaisrus anuometiniame Panevėžyje, bet nedaryti sąsajų ir išvadų... Juk nežinomi nei padėgėjai, nei gėsintojai...

PIRMASIS PASAULINIS

Šis karas, apie kurį visi esame girdėję, pradedant mokykla ir baigiant žiniasklaida bei istorikais, mūsų laikais nebeapdainuojamas. Nors anuometiniuose Šiauliuose jis paliko vos 12% gyvenamųjų pastatų, užtat mums – krūvelę vokiškų fotografijų, kaizerininkų atsiminimų ir Bismarko karišką frazę: “Dievas su tais, pas kuriuos geresnė artilerija!”.

Kokia ateitis laukia miesto?

Atkelta iš 4 p.

Nuotraukose aiškiai matosi, kad visi Šiaulių griuvėsiai – rusiškų patrankų kūriniai, kadangi abi tuometinės pravoslavų cerkvės nebuvo patrankų paliestos. Tai įrodo, kad narsuoliai rusai, mūsų pastatų plytomis mušę narsuolius kaizerininkus, tikėjo į Dievą. Statistika aiškina, kad miestas buvo užiminėjamas bene du kartu, kad Šiauliuose ir apylinkėse buvo palaidota bene 15000 žuvusių rusų narsuolių, gi vokiečių narsuolių – apie 13000 vienetų. Kadangi visi jie žuvo legaliai, todėl dabar niekas jų nebeprisimename.

Atminties monumento funkciją atlieka vien anuometinė kaizerininkų nuotrauka, iliustruojanti Sukilėlių kalnelyje suręstos lauko akmenų stelos atidarymą, apsuptą gana liūdnų bendražygių ir bendraamžių veidų. Už poros dešimtmečių toji stela buvo nuversta, nes trukdė statyti Sukilėlių kalnelio obeliską. Epochai tuomet buvo paliktas tuometinio miesto burmistro aforizmas: “Kiekvienas atėjūnas, panorėjęs Lietuvos žemės, jos gaus. Bet tik savo kapui”.

Taigi – I pasaulinis karas Šiauliuose paliko krūvas griuvėsių ir 6000 suvargusių vietos gyventojų. Mieste ir apylinkėse – apie 28000 jaunų, narsių užsienietišų vyrų lavonų. Kadangi jie – ne kolapso gaminiai, o legalūs lavonai, netinkntys mūsų *apokalipsės* temai, keliaukime link mūsų laikmečio. Pradžioje stabtelėkime prieš XX amžiaus pradžią, gal ten ką nors rasime...

ANTRASIS PASAULINIS

Antrojo pasaulinio karo metu mūsųose prie Šiaulių žuvo apie 90000 kareivių. Nesismulkinkime juose, kadangi jie – ne vietiniai: vokiečių – gal 35000, tarybinių – apie 42000 lavonų. Tiesa, pastarajame skaičiuje būta ir 16-osios lietuviškosios divizijos kareivėlių, todėl atsidūsime. Juk tai – saviškiai lietuviukai, buvusi neatskiriama anuometinės TSRS pergalės dalis, kurių bendražygiai 1977 metais inspiravo varinio monumento statybą prie Salduvės...

Su atvežtiniais ir apgyventintais belaisviais – atsargiau, nors jie, atrodo, statistikų buvo įtraukti į aukščiau pateiktas lavonų apskaitas. Vaidoto gatvėje buvusiame lageryje palaidota 13000 vokiečių belaisvių, mirusių nuo bado, ligų, išsekimo, jų kaimynystėje – karo metais čia kalėjusių rusų belaisvių palaidojimo vieta, išsamiau statistikos neapibrėžta.

Užtat kitoje miesto pusėje, už Pramonės gatvėje esančio prekybos cento „Brooklyn“, ant kalnelio stovi neišvaizdus akmuo, menantis, kad toje vietoje karo metais buvo užkasti 22560 rusų lavonai, mirę Donelaičio gatvės teritorijoje buvusiame lageryje, atidarytame dėl civilių, atkeltų nuo Kursko, vokiečiams ruošiantis grandioziniam tankų mūšiui. Vėliau – ten užkasinėjo karo belaisvių lavonus iš šitos ar kitos aptvertos miesto teritorijos. Tuomet tose belaisvių zonose siautė dēmėtosios šiltinės epidemija, kadangi dar nebuvo sugalvota pandemija. Anuometinę limpamą ligą nešiojo karo laikmečio blusos ir utėlės.

Kadangi dabartinis koronavirusas gražiai susišaukia su karo metų „utėlėta“ liga, belieka paminėti, kad civilinuose Šiauliuose tuomet sirgo 352 gyventojai, iš kurių mirė tik 28, o abiejuose žydų getuose, tuomet talpinusiuose 4753 gyventojus, erkiniu encefalitu nesusirgo niekas. Šiaulių istorija išsaugojo mūsų ligoninės gydytojo D. Vasaičio pavardę – jo dėka! Jo veidas išliko mozaikoje ligoninės chirurginio korpuso vestibulyje...

Pasakojama, kad 1944 metų liepą Šiauliai buvo vaduojami du kartu, kaip ir per I pasaulinį karą. Pirmąjį kartą tarybinė armija miestą užėmė taikiai, be jokių mūšių, tačiau susidūrė su biologine problema. Vokiečiai miesto geležinkelio stotyje atsitiktinai paliko visą spirito cisterną, kurią užtiko tarybiniai kariai. Jie pradžioje tą skystį paragavo, jį identifikuavo, o paskui pasidalino, visą išgėrė ir išgriuvo, kai kurie – apsimėmė. Vokiečiai, kaip pasakoja anuometinis folkloras, vėl atsiėmė miestą be jokių mūšių. Tą sužinojęs V. Stalinas išsikvietė generolą I. Bagramianą, ir Tėvynės vardu liepė Šiaulius vėl atsiimti...

Hitlerininkus iš miesto išmušė Pirmojo Pabaltijo fronto kariuomenė, vadovaujama Tarybų Sąjungos maršalo I. Bagramiano. Mūšiuose dėl Šiaulių ypač pasižymėjo Trečiasis gvardijos mechanizuotas korpusas, 51-oji armija, 5-oji gvardijos tankų armija ir kiti junginiai. Miestas buvo išvaduotas 1944 metų liepos 27 dieną. Bet hitlerininkai nenurimo, rengė kontratakas, ir Šiaulius teko atkakliai ginti. Didžiuliuose miesto gynimo mūšiuose kartu su kitais Tarybinės Armijos daliniais didvyriškai kovojo ir Šešioliktoji lietuviškoji divizija, vadovaujama Šiauliuose gimusio generolo V. Karvelio. Tai buvo pirmosios šios divizijos kautynės Lietuvos žemėje.

S.Bulzgis.

Kas tik lankėsi Šiauliuose, tas gerėjosi 1946-1990 metais Pergalės aikštę puošusiu “Pergalės paminklu”, tapusiu savotišku miesto simboliu. Kas tik lankėsi Šiauliuose 1977-1990 metais, tam teko pabuvoti ir prie varinio monumento, iškilusio rytiniame miesto pakraštyje, prie senojo Salduvės piliakalnio.

Nukelta į 6 p.

Kokia ateitis laukia miesto?

Atkelta iš 5 p.

Šiam paminkui Lietuvos komunistų partija pritarė, nors jos beširdžiai širdžiai buvo neramu. Ką Maskva pasakys, juk paminklas skirtas 16-ajai lietuviškajai divizijai? Ar vyresnysis brolis neapkaltins nacionalizmu jaunesniojo, monumentą pastačius šalia piliakalnio? Juk reikės svečius vežioti. Be to, juk daug karinių junginių čia kovojo. Buvo nutarta visus junginius išrašyti paminklo pjedestale, o paminklą oficialiai pavadinti „Monumentu Tarybinei Armijai – Išvaduotojai“. O kaip su lietuviškąja divizija? Jai paminklo užnugaryje teko padaryti horeljefą, kuriame įrašė vietas, kurios sudarė divizijos kovų kelią.

Abu paminklus, šlovinusius svetimą kariuomenę ir jos žuvusius vyrus, nugriovėme sveikindami laisvę, atgimstančią Lietuvą, visuomet plazėjusią mūsų širdyse ir iliuzijose. Kas būtų žmonija be monumentų, be piramidžių, be nežinomų didvyrių paminklų, be memorialinių ansamblių?

DABARTINIS KORONOVIRUSAS

Turbūt neatsitiktinai šiai “Šiaulių nakčiai” ir šiam laikraščiu buvo suteikta *apokalipsinė* prasmė, kadangi gyvenimo prasmė pakvipo tautos nykimo prasme. Sos-tinė Vilnius neturi vado ir strategijos, jaunimas – profesinio siekio. Vidutinybės mato prasmę būti valdžioje – vienintelėje tarnyboje, kuri juos aprūpina pinigais ir įstatymais, žinant, kad įstatymų žinojimas juos gins nuo atsakomybės.

Laisvės, kurios siekėme, nebeturime, tautos perspektyvos neturime, kuria esame ir kurią mylime, nes globalistinė santvarka tapo nauja tautos žudymo forma. Štai kodėl – *apokalipsė* vibruoja ore, susišaukdama su anais *kolapsais*, su išvardintomis *apokalipsėmis* siautėjusiomis mūsų krašte bei istorijos audrose.

“Menas – tai melas, teisesnis už tiesą”, todėl dabartinė epocha dabar ypač vaizdžiai dabinausi vidutinybių kūriniiais, šaukte šaukiančiais apie kvepiančią *apokalipsę* Šiauliuose, Tėvynėje, kasdienybėje.

Štai atnaujinamo bulvarų atvaizdas, turėsiantis garsinti Šiaulius, kaip Europos bulvarų pionierių. Gatvė, kaip matome, dabar tapo važiuojamąja trasa, tinkančia talpinti ne tik aibę automobilių, bet ir žmones. Tą sufle-ruoja statybinis meno kūrinys-performansas – laikinas viešasis tualetas. Ant kokybiškai iškloto užsienietiško paviršiaus netrukus įsikurs lenkiški šviestuvai, lenkiški suoliukai, dešimtieriopai brangesni už lietuviškus, – kokybiškai įgyvendinamas intelektualinis brokas... Kodėl? Veikia komercijos dėsnis, vedantis žmoniją babkių linkui, nes tokio pobūdžio prekę siūlyti brangiau yra ekonomiškai, kadangi 30% sumos nubyrys užsakovo tarpininkui už tarpininkavimą...

Štai – centrinė aikštė, projektuotojų įprojektuota tarp pokarinio užstatymo daugiabučių. Naujasis jos statinys – “Raudų siena”, kuri žydsaudžių tautą humaniškai suartina su Izraeliu, o “ašarų fontane” gražiai maudosi vaikučiai, kai lauke – pragariškas karštis... Kita aikštės dalis – skveriukas prie savivaldybės. Jis pilnas netvarkingų medžių, o centre, kur kažkada deginome raganas, matosi pjedestalas būsimam “Prisikėlimo obeliskui”. Nesunku pranašauti, kad statinys bus niekalas, nes simbolizuos niekalą – dabartinę epochą ir jos intelektą, joje įsiamžinant vidutinybėms. Tai – ne tik būsimas turistinis brokas, bet ir puikus dabartinės santvarkos simbolis, kai didžioji tautos dalis instinktyviai organizuoja “Šeimų maršus”, eisenas, dvesina senąsias partijas... Apsidairykime aplinkui.

Praeitis: istorikams visuomet lengva aprašinėti praeitį, nes ji buvo, praėjo ir už jos aprašinėjimus jiems dar pinigų moka.

Ateitis: pranašams lengva aprašyti ateitį, nes ji ateis tada, kai pranašautojų nebebus nė kvapo, o ainiams ant tų pranašysčių bebus tik nusi...šnypti. O kaip aprašinėti dabartį?

Dabartis. Visi matome, kad jau gyvename laisvėje, komunizmo sąlygose, ką oficialiai pagarsino TSKP XX suvažiavimas dar N. Chruščiovo laikais: “Dabartinė tarybinių žmonių karta gyvens komunizmo sąlygomis!”. Tai – “iš kiekvieno – pagal galimybes, kiekvienam – pagal poreikius!”. Apsidairykime, svajonių komunizmas! Juk ir parduotuvės pilnos, ir “žmogus žmogui – draugas, bičiulis, brolis!”. Tos ideologijos negirdėjo dabartinė jaunoji karta, o mes ją kasdien girdėdavome, kada buvome jaunąja karta.

Dabartį apibendrinkime ateitimi, aprašyta prieš kelis ar keliolika šimtmečių. Tai – ir karalienės Mikaldos pranašystės, gyvenusios 578 metais prieš Kristų, ir Šiaulių klebono Petro Tarvainio eilėraštis, parašytas 1634 metais – pirmasis lietuviškas eilėraštis. Įdomu, kad ir mes, kūrėjai, dažnai apdovanojami vaizduote ne tik materialiais, bet ir vizualiems eskizams.

Nukelta į 8 p.

Aleksandras Makejevas etapą Šiauliuose prisimena su rokenroline nostalgija

Nuotrauka Danos Buinickaitės

Šiomet „Šiaulių naktų“ renginyje NETAITAIP dalyvaus rašytojas, dainų autorius, scenaristas Aleksandras Makejevas. Antros kartos traketis, ir šiuo metu gyvenantis Trakuose, Aleksandras kadaise keletą mėnesių praleido Šiauliuose, kai įrašinėjo savo trečiąjį albumą „Tėvelis“, kurio vykdantysis prodiuseris buvo Remigijus Ruokis. Tai buvo 2003 metai, o ši savo gyvenimo etapą Aleksandras prisimena su rokenroliška nostalgija, nes jame netrūko linksmybių ir kuriozų.

„Kas mane sieja su Šiauliais? Na, pradėkime nuo to, kad aš nuo trylikos metų klausiau BIXų, jie buvo mano mylimiausia grupė, o po to, jau vėliau, su visais jais susipažinau asmeniškai, kai Šiauliuose įrašinėčiau savo albumą „Tėvelis“. Tada teko laimėti dirbti ir su grupių „Vairas“, „Jonis“, „Crazy Crow“ muzikantais... Tada Šiauliuose praleidau visą žiemą, nors patį albumą įrašėme gana greitai, per mėnesį, įrašai vyko Šiaulių Dramos teatre. O po to Remigijus Ruokis suorganizavo albumo pristatymo turą per Žemaitiją ir Šiaurės Lietuvą. Šiaulių Busturas davė autobusą, važinėjom, buvo smagu...“

Kokie yra Šiauliai? Man visi Lietuvos miestai patinka, bet Šiauliai turi kažkokią muzikinę aurą, kaip nė vienas kitas Lietuvos miestas. Šiauliai išlaikė džiazą, kantri, roko ir įvairovės nuotaiką, kaip alternatyva Vilniui, į kurį, beje,

iš Šiaulių daug kas perbėgo, įnešdamas sosti-nei savo muzikinį indėlį.

Šiaulių nuotyčiai buvo smagūs, nes tuo metu ten tvyrojo tokia gera alkoholinė aura, jeigu taip galima pasakyti. Ha ha ha. Kai prasidėjo albumo įrašymas ir aš apsistočiau Šiauliuose, man keisčiausia buvo priprasti prie šiaurietiško akcento. Būdavo, sėdžiu kokiam bohemiškam bare, stebiu žmones, ir staiga prie gretimo staliuko žavinga mergina prabyla tuo unikaliu šiaurietišku akcentu, tokiu kietu ir neįprastu mano ausiai, kad net krūpteli: „A girdi, bachūrs, kas yyyyra, ką?“ Reikėjo laiko, kol prie to akcento pripratau... Prisimenu dar, kad visiems būdavo labai juokinga, kai per vakarėlius aš užkandai imdavau „šlapiankės“ šmotą ir marinuotus burokėlius, o man taip būdavo skaniausia ir patogiausia.

O kartą sėdėjau bare „Kišenė“ ir sužinojau, kad kitą dieną turiu filmavimą „Dviračio šou“, turėjau suvaidinti Virgį Stakėną, gavusį apdovanojimą iš Rolando Pakso. Puoliau ieškoti, klausinėti visų, kas mane naktį nuvežtų į Trakus. Tai atsirado toks vaikinys, jis pasiėmė dar, pamenu, paną, ir mes tiesiai iš to baro per pūgas, per speigus važiuojom naktį į Trakus... Laimei, nuvažiuojom sėkmingai, paryčiais, tik to vaikino vardo nepamenu, bet ir daugiau draugiškų žmonių Šiauliuose sutikau. Pamenu, koncertuodavom Šiaulių Dramos

teatro kavinėje, koncertai vykdavo labai vėlai, publika stovėdavo tiesiai prieš atlikėją, per metrą, su bokalais alaus, ir tu turėdavai žiūrėti, kad žiūrovai tavęs neapipiltų alumi. Buvo, kad ir apipylė, bet ko čia pyksi, toks buvo gyvenimas, rokenrolinis.

Dabar nesu kažkoks super sveikuolis, bet maudausi kiaurus metus ežere, daug vaikštau, man tai patinka, laisvai į eketę įlendu, be jokio apšilimo. Prieš kokius keturis metus pradėjau tai daryti, nepriklausomai nuo oro sąlygų, ir labai gerai jaučiuosi, ir jums, mielieji, rekomenduoju“.

„Šiaulių naktų“ vadas Remigijus Ruokis, organizavęs 2003 metais Aleksandro Makejevo turą per Šiaurės Lietuvą, irgi mielai prisiminė tuos laikus. „Nuvažiuojom į Naująją Akmenę, tai tuo metu buvo valstybė valstybėje, apleista ir užmiršta, nes didžioji dauguma atlikėjų, kurie ten planuodavo koncertus, supratę, kad ten išpirkta tik dešimt bilietų, net nebevažiuodavo. O mes vis tiek nuvažiuojom, senutėlė, tačiau renovuota Kultūros centro salė buvo pilnut pilnutėlė. Kažkur tų Kultūros rūmų rūbinėje užmatėm ne tik senus kino aparatus, visokio šlamšto, bet ir gazuoto vandens aparatus, likusius nuo sovietmečio. Jie buvo sustatyti išmetimui, o gal ir sandėliavimui. Man kilo mintis tokį aparatą parsivežti ar nusipirkti, juk turėjom autobusą, taigi galėjom kažkaip tokį

atsigabenti į Šiaulius. Bet taip ir neatsigabenom, iki šiol dėl to gailiuosi. O tąsyk salė buvo pilna, žmonės buvo dėkingi atlikėjams, kurie koncertavo su mumis, „Crazy Crow“, berods ir amžiną atilsį estrados briedžiui Adolfui Jaruliui bei kitiems, todėl visi buvo labai patenkinti. Važiudavom į tuos turus su autobusu, palaikymo grupėmis, Šiaulių jaunimo centro jaunimu, jiems labai patikdavo su mumis važinėti ir mokytis renginių organizavimo. Atlygiai tuose renginiuose būdavo labai menki, bet toks buvo laikmetis, visi panašiai varganai vertėsi, bet buvo smagu. Aleksandras pas mane gyvendavo, kai būdavo koncertai Šiauliuose, darbo kambaryje ant sofos miegodavo. Pasidėdavom, išgerdavom „arbatos“ vakarais, pasikalbėdavom, visokių bajerių prisipasakodavom, ir tai mane džiugindavo. Buvo suorganizuota tąsyk apie 12 koncertų, esu dėkingas BusTurui, kuris mus vežiojo ir taip rėmė muzikantus. Tai buvo metų projektas, kuris labai pasiteisino. Justas Mamontovas, kuris tuo metu „išleidinėjo“ Aleksandrą, yra sakęs, kad Makejevas tuo metu buvo geriausiai perkamas atlikėjas Šiaurės Lietuvoje. Aleksandras yra unikali asmenybė, labai komunikabilus, pamenu, nuėjęs į „Kišenę“, pradėdavo bendrauti, groti, kartais iki dviejų nakties šiaip pragrodavo. Pagaliau jis yra genialus, nes neužsirašo savo dainų tekstų, jis juos tiesiog turi galvoje ir viską moka mintinai.

Tad iki pasimatymo Šiauliuose, renginyje NETAITAIP rugpjūčio 24 dieną, Šiaulių kultūros centre.

Ligita Juknevičiūtė

Atkelta iš 6 p.

Dvyliktas ženklas bus tas, kad žemė sudegs, iš kurios pelenų prisikels visas sutvėrimas ir stos prieš rūstų veidą Viešpaties Dievo. Kelsis visi, kas tik bus gyvenęs ir numiręs, ir eis į baisųjį paskutinę Teismą atsiimti nuopelnus - už gerus darbus dangaus karalystę, o už blogus darbus baisias ir nepabaigtas pragaro kančias, kur bus verskmas ir dantų grežimas. Ak, baisi bus ta paskutinė Teismo diena, baisesnė už visas šio pasaulio baisenybes, kokios tik kada buvo. Žmonės ir žmonių dūšios džiūs iš baimės. Nelaimingi bus tie, kurie dabar blogais ir kreivais keliais vaikščioja, labai bus nelaimingi. Amen.

Dar syki prisiminkime senąjį mūro bažnyčios užkeikimą, kurį parašė Petras Tarvainis.

**Pastate brangus/didžiosios lėšos pastatė.
Tegu sienos garbingai svieto galą pamato.
Ugnis nei aštri/nei perkūnas negriauna/
Nei amžių tėkmė pamatų nepaplauna.
Stovėk ligi Teismo/kai sviestas trupės/
Kai kalvos ir žemė iš vietų judės.**

